

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ТА ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ ПРАВА НА ЖИТТЯ ТА ЕВТАНАЗІЇ У ПЕРІОД РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ 2014-2022 РОКІВ

Кравчук С. М.

Вступ

Право на життя означає, що людині належить право не бути вбитою іншою людиною чи засобами створеними для цього іншими людьми (ракети, отруйні гази, банальна зброя). Життя людини завжди є недоторканим, трепетним, дійсним та реальним. Таким що зображає сьогодення, якого взавтра вже може не бути через наявність антиподу – смерті. Поняття життя тлумачать по-різному. Воно буде відмінним за галузеву приналежністю та ін. Сьогодні поняття «життя» використовується різними галузями права України. Кримінальне право ставить життя під особливу охорону, передбачаючи кримінальну відповідальність за його позбавлення. Зафіксовані правовим полем такі поняття як «достатній життєвий рівень», «життєдіяльність», умови життя», «безпека» та низка інших. Кожна сфера людських знань його фактично формує та наповнює змістом, натякаючи на багатогранність. І правовий вимір ніколи не буде ізольованим від інших наукових сфер знань щодо нього. Життя людини – найвища соціальна цінність. Отже, обов'язковою умовою є повага до його біології та загальної природи (духу творця). Усвідомлення цього є ознакою цивілізованого суспільства, зобов'язує до цього усвідомлення всі держави світу. Саме тому дослідження розкриває низку теоретико-правових аспектів життя та смерті. Воно сповнене новизною теоретико-правових авторських поглядів.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сутність наукової проблеми полягає у недостатньому та застарілому теоретико-правовому обґрунтуванні та наповненні понять життя, смерті, евтаназії та підходів до них з точки зору прав людини, як певних суб'єктивних можливостей сучасного світу. Стан наукової проблеми потребує додаткових досліджень та «свіжих» поглядів, особливо у зв'язку з війною та за її умов. Соціальна актуальність дослідження та його витребуваність не підлягає сумніву. Теоретична значущість полягає у побудові нових понять та їх групуванні, аналізі та оновленні наявних класифікацій та побудові нових теоретико-правових конструкцій. Досліджений та виведений теоретико-правовий матеріал зможе стати надійним підґрунтям для практики правотворення з метою майбутнього «увічнення» життя людини за допомогою новітніх технологій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми й на які спирається автор. Обраний автором роботи матеріал є мало висвітленим у наукових публікаціях з огляду відсутності в державі війни та специфіки умов, які вона нам принесла. Наявні дослідження мають дотичний характер до поставленого наукового завдання. Так, скажімо, праву дитини на життя приділяли увагу багато українських вчених, які висвітлювали різні аспекти окресленого питання у спеціальних наукових працях. Зокрема, це такі науковці як С. Б. Булеца, О. В. Домбровська, Л. А. Ольховик, Л. А. Остапенко, А. В. Соловйов, Р. О. Стефанчук, Я. М. Шевченко та ін. Однак, питання приватноправового регулювання права дитини на життя, в тому числі юридичного визначення моменту виникнення даного права, досі не отримали належного позитивно-правового втілення.

Роботи окремих авторів надихнули до нових філософських бачень та теоретико-правових досліджень права на життя та смерть в умовах війни.

Багато аспектів суб'єктивного права на життя залишаються суспільно та науково дискусійними. Ще більше теоретико-правових проблем існує щодо евтаназії. Наукові розвідки тут належать перу таких авторів як В. І. Акопов, Г. В. Анікіна, D. Benatar, L. Deliens, S. Dierickx, K. O. Dyer, O. B. Домбровська, В.В. Дьордь, В. В. Кожан, О. О. Малиновський, В. В. Момотов, J. L. Pridgeon, Р. О. Стефанчук, С. Г. Стеценко, Г. Т. Терешкевич, В. Г. Третьякова та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Питання життя та смерті є загальною теоретико-правовою проблемою. З огляду на вищенаведене, автор приділяє значну увагу теоретико-правовим аспектам права на життя та моментам його виникнення а також питанням загального змісту. Приділяє увагу смерті, зокрема в умовах війни. Детально розглядає питання права на надання життя дитині та права дитини на життя. А евтаназію та її види розглядає у контексті свободи вибору людини та її права життя, у тому числі вічне.

Наукова новизна результатів дослідження характеризується раціональністю, обґрунтованістю, логічною несуперечністю та відповідністю основоположним принципам науки.

Формулювання цілей (постановка завдання). Метою є дослідження феномену життя людини та її суб'єктивного права на нього у теоретико-

правовому сенсі, та феномену смерті людини й сутності у зв'язку з нею змісту евтаназії. Дослідити та ввести у науковий обіг нові наукові факти, побачені у зв'язку з ними нові закономірності та можливості для людини та людства загалом, які ще недостатньо вивчені не тільки теоретико-правовою наукою, а і й іншими сферами наукових знань. Уточнити та модифікувати відомі раніше поняття та класифікації. Висвітлити нові авторські ідеї та власні бачення щодо означеної проблематики права людини на життя та права вічність у світі, евтаназію та смерть. Пропонувати законодавцю об'єктивізацію у поточному законодавстві окремих результатів досліджень та закликати до формування відповідної правової культури та розвитку свідомості у зв'язку з поняттям вічності.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

1. Теоретико-правові та філософські аспекти права на життя та смерть в умовах війни

Наше життя є безперервним процесом творення, картиною, яка завжди лишатиметься незавершеною для Творця. Вся дивовижна низка перетворень (трансформацій) лине у часі. І дивний фотограф – момент, ловить та фіксує на слайди постійне «до» та «після», яке є нескінченним. Життєва дійсність виглядає завершеною на них. Має чіткі контури та яскраві фарби. Проте інколи, як виключення, переважають чорні тони, які демонструють «дорогу в нікуди», чи потворне та незрозуміле «ніщо». І такі моменти люди в історії називають війною. Війна – це те, що ділить простір та час на «до» та «після». Дас підстави класифікувати людей та їх спільноти за нововиниклими критеріями, які можуть мати як позитивну, так і негативну соціальну оцінку, той чи інший відтінок. За змістом же війна є крикливим витвором трагедії людського життя та часто – й підставою його закінчення. Вона є також початком нового старту, героїчного старту для кожного. В тому числі – життєвого старту. Для декого цей старт є навіть народженням в нелюдських умовах (підвали, бомбосховища, метро та інші необладнані приміщення; антисанітарія, відсутність медикаментів та медичної допомоги; відсутність достатнього рівня харчування (включаючи природне материнське молоко на яке маля претендує з народження); наявність різноманітних психоемоційних факторів негативного характеру (стрес, розпач, ярість, гнів тощо) та їх непрямих причин та ефектів (звукові: вибухи, сирени, крик людей, крик тварин тощо; візуальні – тіла мертвих людей, трупи тварин, розвалини власних домівок, пожежі тощо).

Життя стає спільним часовим моментом для світу чи його більшої частини, країни, народу, родини, сім'ї, конкретної особистості. І всі вони опиняються під загрозою його закінчення, як би це сумно та приречено не звучало. Війна – потворне явище людського буття. Для художників – це завжди чорний колір, спонтанне змішування непокєднуваних кольорів, які після криваво-червоного перетворюються в чорне, а подекуди – мерзенно-сіре, яке має злидений вираз, залишає після перегляду темну прірву у людській душі. Залишає пустку, яку важко наповнити. Проте, це зовсім не означає, що це неможливо. Все минає. Все трансформується.

Важливим моментом під час війни є безпека. Право на безпеку змінюється під час війни. Безпека – правова категорія. Національний та міжнародний рівень цього права має істотні відмінності. І допоки не виникла міжнародна небезпека, саме міжнародна безпека продовжує залишатися гарантованою. А війна в одній країні стримує агресора від нападу на інші. Актуальною постає проблематика щодо нового, осучасненого правового закріплення безпеки людини як на внутрішньодержавному, так і на міжнародному рівнях. Особливо у контексті можливих воєн, в тому числі світових. Такі поняття як об'єкт регулювання, предмет та методи повинні бути термінологічно відшліфовані для включення в відповідні документи. Питання безпеки людини повинні бути вкраплені в усі матеріальні галузі права України, а також мають бути прийняті окремі нормативно правові акти, передусім закони, щодо питань безпеки по всіх наявних комплексних галузях права України для окреслення її особливостей та чітких механізмів її реалізації.

Не менш важливим є питання формування правової культури соціуму щодо питань безпеки на найрізноманітніших рівнях людського буття. Культура – це те що здатне охопити все суспільство, на всіх його рівнях та дбати про майбутнє, вимальовувати його несхибні людиномірні образи. Це підстава ведення повноцінного діалогу, який ґрунтуватиметься на фактах. Минуле, сучасне, майбутнє – триєдина іпостась культури, і ця аксіома повинна бути врахованою. Оскільки завжди існуватиме небезпека піти «в не туди» через неврахований досвід. Як би банально це не звучало – виникнення загрози смерті, завершення, кінця. І тут, знову ж таки, можна розмірковувати над суб'єктами.

Саме тому людство повинне, прагнучи своєї безсмертності на цій Землі, створювати людиномірне правове регулювання та контролювати його дотримання у найжорсткіший спосіб ізоляції порушників, задля тієї ж безпеки. Недотримання законів людиномірності повинне тягти за собою найдієвіші санкції, механізми яких мають бути достеменно відпрацьовані та відомі широкому

загалу для превенції. Для держав – це санкції міжнародного характеру. Повинні бути створені належні правові інструменти індивідуальної відповідальності лідерів-диктаторів держав, за умов наявності належної доказової бази. Оскільки такі лідери, керівні особи можуть і не бути уособленням волі більшості через певні обставини. Але та ж сама більшість може і не бути орієнтованою на людиномірність. Людське може стати неконтрольованим звірським, коли спільноти перестають рахуватися з правами інших. Тому не можна відпускати буття на самоплив. Все підлягає розумному саме людському контролю. Допомогти у цьому зможе прогнозування штучного інтелекту. Людина – обмежена у своїх розумових здібностях задля цього. Розвиток суспільства це тендітна квітка, яку потрібно плекати добром, турботою, любов'ю та використовувати весь вироблений людським розумом інструментарій. Лише тоді людство зростатиме людиномірним та здоровим, не відображаючи хибних психоемоційних деструктивів та напрямів існування й життєвої реалізації. Все егоїстичне підлягає відкиненню, виключенню: жадібність, заздрість, ненависть, лютість тощо. Лише тоді людство не крокуватиме в нікуди та не викидатиметься час від часу на берег наче дельфіни чи кити від розпачу екологічних катастроф. Для людини це передусім «катастрофи» війн, які штовхають людей на пожертву, як єдино розумний крок задля виживання інших. Для значної частини людей війна стає криком душі, крайньою межею відчаю, тим рівнем болю, який не дозволяє жити та спонукає якщо не до вбивства, то до самогубства, а іноді ці речі є поєднаними в одному – забирати чужі життя та сміливо ставити під загрозу власне, абсолютно знецінюючи його. Під час війни гідною людини дією є знищення ворога разом з собою задля збереження інших життів. Такі закони виживання націй, родин, сімей. За тисячоліття нічого не змінилося. Ризикуючи своїм власним життям – захищаємо життя інших, іноді – фізично слабших: жінки, діти, люди похилого віку та інваліди. Держава ризикує кращими задля захисту слабких.

Під час війни категорія «час» постає як те, з чим ми себе, як люди, отожднюємо. Це водночас вічність та скінченність для окремих моментів тієї ж вічності. Фрагментів її плину та повсякчасних трансформацій. Все існує, все зникає та з'являється знову. Все перетворюється, руйнується та знову оживає. Вся плинність часу є не уповільненою. І єдине що може контролювати людина – це своє ставлення до нього. Час наповнений любов'ю людина вважає змістовним. Любов – вічна. Вона всепроникна, всеосяжна. Відсутність джерела любові породжує повільну та гарантовану смерть. Відсутність любові в особистості породжує потяг до смерті, як її невід-

мінну передумову. Безславне життя – життя не наповнене любов'ю. Воно прожите дарма. Любов – це те, що його «тримає», живить, наповнює. Людина задля захисту любові здатна на багато. Навіть на ту ж смерть. Любов – це наші духовні цінності, ідеали. Це певні людські висоти духу, душі, всієї людської сутності. Конфлікти та війни – це різниця цих людських ідеалів, різність поглядів на один і той же предмет, спричинена різністю духовного розвитку, людиномірного, людського підходу, різниця бажань, різниця між розумінням «моє» та «твоє». Для права України характерною є відсутність чітких механізмів захисту передусім індивідуальної свідомості, свободи особистісного росту, розвитку духу. Об'єктивному праву невідоме правове регулювання цієї матерії. Дехто вбачає у цих категоріях своєрідний натяк на мораль. Право відстає від моралі та психології. Остання ж сьогодні пропонує широкий інструментарій для вдосконалення та росту людини. Культура, в тому числі правова – не містить в собі пізнання психологічних закономірностей буття людини, будь-якого суспільного угруповання (людської спільноти), причин та наслідків соціальних реакцій окремих націй всередині країн, держав у світі загалом. Це – малодосліджена матерія. Наявні знання мають фрагментарний характер. Не існує вибудованого міжгалузевого поєднання знань в матеріально постале правове в його об'єктивному сенсі.

Ще однією важливою річчю під час соціальних конфліктів та війн є неправда (брехня). Брехня – те що руйнує, викривляє світи людських бачень. Ця категорія в праві часто фігурує як неправдиві покази, фальсифікація. Проте, над цією дефініцією можуть працювати теоретики. Це поняття підлягає повному соціальному розкриттю, новітній правовій класифікації за цілою низкою критеріїв. Дезінформація веде до пусток душі, ілюзій, спотвореного світосприйняття реальності, на кшталт наркотичної залежності від певних вражень. Відірвавши людину від людського, повернути її у саму себе стає складно. Соціальні рамки руйнуються. Вседозволеність перетворюється у диктатуру, свавілля, безконтрольні процеси. Серед цього діють свої «закони». Історична неправда стає підміною ґрунту формування майбутньої культури, у тому числі правової. Прірва неправди тягне за собою прірву духу для держави, народу (нації), людини у всіх можливих її іпостасях. Це є спуск на санчатах у пекло, який ніби приваблює простотою та легкістю, є манливим викликом, проте – залишається спуском в сумне та приречене нікуди.

Відоме світу поняття права на гідну смерть під час війни аж ніяк не асоціюється з відомим правом люди четвертого покоління – евтаназією. Виникають безсумнівно виправдані асоціації героїської смерті військових та й цивільних людей.

2. Право на життя дитині та право дитини на життя

Зміст, обсяг та правова природа права на життя, зокрема право на життя дитини під час війни та право на смерть малодосліджені правові категорії у контексті сучасності. Хоча їм завжди приділялася значна увага науковців. Про недостатній рівень досліджень свідчить і відмінність у правовому регулюванні цих питань в різних державах.

Так, праву дитини на життя приділяли увагу багато українських вчених, які висвітлювали різні аспекти окресленого питання у спеціальних наукових працях. Зокрема, це такі науковці як С. Б. Булеца, О. В. Домбровська, Л. А. Ольховик, Л. А. Остапенко, А. В. Соловійов, Р. О. Стефанчук, Я. М. Шевченко та ін. Однак, питання приватноправового регулювання права дитини на життя, в тому числі юридичного визначення моменту виникнення даного права, досі не отримали належного позитивно-правового втілення. Багато аспектів суб'єктивного права на життя залишаються суспільно та науково дискусійними. Право на життя людини – це належна від народження, юридично закріплена, гарантована державою сукупність певних можливостей, чи особливого піклувального та бережного ставлення, об'єктивно зумовлених наявним рівнем розвитку людства, загальних та рівних для всіх, необхідних для володіння, користування та розпорядження невідмінним соціальним благом – життям у соціумі, адаптацією до нього та виживанням.

Найважливішим невирішеним моментом продовжує залишатись час початку відліку прав ненародженої дитини, тобто дитини в утробі матері. Вплив на це мають як соціальні, так і моральні та психологічні чинники сучасності. Гуманним видається підхід, згідно з яким дитині має бути гарантоване право на життя та його захист не лише після пологів, а і як до, так і в безпосередньо в процесі народження. Ми можемо не володіти повною, всеохопною інформацією щодо того що ж відбувається в материнському організмі під час вагітності, проте головним чинником такого підходу є те, що дитина є живою. І це за своєю природою є природним, комплексним та безумовно саме людським явищем у будь-якому сенсі. Отож, наявні правові суперечності щодо цього питання в позитивному праві повинні бути усунені. А нелюдські підходи – виключені. Навіть ненароджена дитина є живою істотою (творінням), реальним носієм різних інтересів, навіть, якщо вони не є ще усвідомленими. Найперший з них – існувати захищено в материнському лоні та беззаперечно вітальне (буттєве) прагнення народитися живою, бути, існувати на цьому світі. Саме тому ембріон, за природою, є також живою саме людською істотою з усіма притаманними їй ознаками. Природно відпадуть всі питання коли ми перефразуємо них

на: «Коли ж він стає одягнений у права?». Невже життєдайне середовище не є тим «одягом» та його безсумнівною життєвою невіддільною потребою? І чи буде ним у майбутньому позаматкове, утворене штучно живильне середовище у техногенний спосіб за «кропіткого» контролю штучного інтелекту (температура, поживність тощо)?

В умовах війни гостро постають питання права жінки на переривання вагітності. Особливо, якщо ця вагітність стала наслідком зґвалтувань солдатами країни агресора. Чи ж підлягають однаковому правовому регулюванню ці моменти права жінки до війни й під час неї за таких ситуацій? Чи є у такому випадку зачатий ембріон творивом у людському сенсі? Творивом любові, яка надихає нове життя? Як це «тваринне», за уявою соціуму, втручання у волю особи (незайманої дівчини, жінки) може впливати на психоемоційне формування людини у майбутньому, яка містить генофонд ворога, за умови її народження? Чи стане духу особі яка за таких умов стане матір'ю відмежувати злочин над її тілом і появу нового життя? Ця матерія підлягає ретельному дослідженню: соціальному, психологічному, правовому. Доцільно нагадати, що психічне, фізичне та інтелектуальне здоров'я народу визначається саме його генофондом. Генофонд (англ. *gene* – ген + франц. *fond* – основа, фонд) людини складається з генофонду соматичних клітин (соматогенофонд) і гамет (гаметогенофонд). Пошкодження соматогенофонду спричиняє хвороби та передчасне старіння покоління, яке живе зараз, а пошкодження гаметогенофонду – хвороби та швидке старіння наступних поколінь. У здоров'ї генофонду запорука здоров'я, довголіття та безсмертя людства. Здоровий генофонд означає вічне процвітання роду людського, доки мутагенна катастрофа не зіпсує його¹. Чи ж можна вважати людську істоту яка за умов війни свідомо вчинює зґвалтування та ще й у складі групи осіб? Чи має право це називатися людським і здоровим?

На роздоріжжі залишається також загроза праву жінки стати в майбутньому матір'ю через загрозу безпліддя у зв'язку з абортom. А ще з іншої сторони, право на життя спонукає до перегляду максимально допустимого строку переривання вагітності за бажанням жінки. І на всі ці моменти безсумнівно впливатиме ряд факторів та соціальних чинників.

3. Евтаназія та її види у контексті свободи вибору людини та її права на життя

Ще одним правом на гідну смерть є евтаназія. Правове регулювання відсутнє в українському праві. Як на теоретичному, так і на практичному рівні залишається невирішеною низка питань щодо цього.

¹ Генофонд. *Фармацевтична енциклопедія* : веб-сайт. URL: <https://www.pharmacencyclopedia.com.ua/article/3259/genofond> (дата звернення: 27.04.2022).

Тому ретельному дослідженню підлягає сутність цього права (можливості), визначення перспектив та шляхів впровадження в Україні. Нагадаю, за сучасними світовими уявленнями – право людини четвертого покоління (соматичне право). Так, право на життя – фундаментальне, а евтаназія – можливість його передчасного зупинення. Праправо життя людини – безсумнівна та визнана категорія. Евтаназія – дискусійна. Це філософсько-правові категорії які є тисячолітніми спробами людини у певний спосіб утвердитися на Землі. А всі наукові спроби продовжують у світі залишатися лише «потугами» для їх обрамлення в правову форму. Це зумовлює потребу подальших наукових досліджень. Наукові розвідки належать перу таких авторів як В. І. Акопов, Г. В. Анікіна, D. Benatar, L. Deliens, S. Dierickx, K. O. Dyer, О. В. Домбровська, В.В. Дьордь, В. В. Кожан, О. О. Малиновський, В. В. Момотов, J. L. Pridgeon, Р. О. Стефанчук, С. Г. Стеценко, Г. Т. Терешкевич, В. Г. Третьякова та ін.

Життя та смерть є діалектичними категоріями в юридичному значенні та досліджуваними. Оцінка суспільних цінностей та пріоритетів завжди буде впливати на переосмислення багатьох пов'язаних з ними питань. Це проблема місця людини у світі та у соціальній системі, зміст її цінності.

Народження та смерть належать до різновидів юридичних фактів, що належать до подій².

«Позаяк на сьогодні розшифровано геном людини, тому, – як запевняє Г.Т. Терешкевич, – не залишилося сумнівів, що життя особи починається від моменту запліднення. Визнання в ембріоні статусу людини є питанням про її розуміння себе, про відповідальність перед тим, хто з'являється на світ, про людські права на паритетність і не дискримінованість, визнані для всіх людських індивідів на міжнародному рівні»³.

Згідно з Прикінцевими положеннями Закону України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині»⁴, ст. 52 «Основ законодавства України про охорону здоров'я»⁵, визначено, що моментом незворотної смерті людини є момент смерті її головного мозку або її біологічна смерть (незворотне припинення кровообігу

та дихальних функцій, поява ранніх та/або пізніх трупних змін), а також визначено зміст відповідних медичних фактів.

Чи ж можна вести мову про нормативне закріплення права на смерть як застосування евтаназії? Чи є вона реально доброю долею (гараздом) людини? Остаточна єдина позиція щодо евтаназії у світі ще не сформована. Одні вважають її вбивством, інші розглядають як полегшення страждань. Право на життя та право на смерть можна розглядати як взаємозаперечні.

Розглянемо поняття смерті у контексті свободи вибору людини. Вона буває такою яку вона може свідомовибрати чи не вибирати. Щодо евтаназії – це право конкретної людини померти гідно, як її особистісне право. Проте українське законодавство не містить визначення поняття гідності. Це моральна категорія.

Лісабонська декларація про права пацієнта від 1981 р. проголошує право пацієнта на гідність (п. 10):

а. Гідність та право на приватне життя пацієнта завжди мають поважатись в медичній допомозі та вченні, як і його/її культура та цінності.

б. Пацієнт має право на полегшення своїх страждань відповідно до сучасного стану знань.

с. Право пацієнта на гуманну (людську) термінальну допомогу і надання всієї доступної допомоги в тому, щоб зробити смерть гідною та комфортною наскільки можливо є невід'ємними⁶.

В Рекомендації ПАРЕ 1418 (1999)⁷ зазначено: «Обов'язок поважати та захищати гідність смертельно хворої або такої яка вмирає людини впливає з непорушності людської гідності на всіх етапах життя. Ця повага та захист знаходять своє вираження у забезпеченні відповідного середовища, що дозволяє людині гідно померти».

Проте, не вбачається що це має безпосереднє відношення до евтаназії. Евтаназія – складене слово грецького походження, яке, ймовірно, поєднало в собі два поняття: «танатос» – смерть та «агос» чи «еу» – добрий, благий, тобто легка смерть. За твердженням Г.В. Анікіної, вперше термін був ведений Ф. Бекон у 1605 році. Водночас авторка зауважує, що Ф. Бекон під евтаназією розумів зовсім не умиртвіння хворого через співчуття до нього, а надання ефективного знеболення, яке б позбавило людину від страждань⁸.

² Ольховік Л. А. Зміст права на життя за цивільним законодавством України. *Актуальні проблеми держави і права*. 2004. № 22. С. 553-554.

³ Терешкевич Г. Т. Гідність та недоторканість людського життя як фундаментальні цінності державотворення. *Державне управління та розвиток* : веб-сайт. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1542> (дата звернення: 27.04.2022).

⁴ Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині: Закон України від 17 травн. 2018 р. № 2427-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2427-19#Text> (дата звернення: 27.04.2022).

⁵ Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19 лист. 1992 р. № 2802-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> (дата звернення: 27.04.2022).

⁶ WMA Declaration of Lisbon on the Right of the Patient. Adopted by the 34th World Medical Assembly, Lisbon, Portugal, September/October 1981. *WORLD MEDICAL ASSOCIATION* : website. URL: <https://www.wma.net/policies-post/wma-declaration-of-lisbon-on-the-rights-of-the-patient/> (date of application: 27.04.2022).

⁷ Protection of the human rights and dignity of the terminally ill and the dying. Recommendation /PACE. Recommendation 1418 (1999). *Parliamentary Assembly Assemblée parlementaire* : website URL: assembly.coe.int/nw/xml/xref/xref-xml2html-en.asp?fileid=16722&lang=en (дата звернення: 27.04.2022).

⁸ Анікіна Г. В. Перспективи легалізації евтаназії в Україні. *Форум права*. 2009. № 3. С. 26.

Загалом, історично вважалося, що евтаназія полягає у тому, що смерть повинна відбуватися без болю та страждань. А у двадцятому столітті, під час Третього Рейху, цей термін набуває іншого змісту та починає використовуватися в нацистській політиці. Відтоді погляди науковців розділились. Одні з них вважали що це банальне утримання від медичних процедур, а інші – їх застосування задля полегшення чи викликання смерті невиліковно хворих осіб як медичне втручання. Така евтаназія можлива на різних етапах людського життя. Виправданою є евтаназія одного плоду задля розвитку та майбутнього народження іншого під час процедури ЕКО чи під час складних пологів задля порятунку хоча б одного плоду. Це – крайня необхідність.

В сучасній теорії та на практиці для визначення вказаної ситуації використовуються й інші терміни: «ейтаназія», «евтаназія», «еутаназія», «дитаназія», «дистаназія», «ортаназія», «ортотаназія», «евтелія», «гістаназія», «антиевтаназія»⁹.

Прийнятою є пасивна евтаназія двох типів:

«1) прохання самого хворого не надавати йому допомогу (після інформування лікарем у доступній формі про можливі наслідки);

2) ненадання медичної допомоги з життєзабезпечення або припинення штучних заходів для підтримки життєдіяльності підтримці життя»¹⁰.

Біла книга Європейської асоціації з паліативної допомоги визначає евтаназію як навмисне вбивство лікарем (або іншою особою) особи шляхом застосування препаратів на добровільне та усвідомлене прохання цієї особи («a physician (or other person) intentionally killing a person by the administration of drugs, at that person's voluntary and competent request»)¹¹.

Питання евтаназії є дуже дискусійним. Воно широко обговорюється різними вченими, науковцями та політиками. Правовий вимір цього поняття акумулюється навколо моральних та етичних моментів та святості самого життя. Існують аргументи за та проти. Є прихильники та противники евтаназії як в цілому, так і окремих її форм.

Смерть для всіх є неминучою. Тому вона не потребує захисту та правового регулювання. А от життя без болю може мати правову об'єктивацію й у цьому дійсно є сенс. Це невіддільне природне право людини – не відчувати надмірних страждань. Впровадження евтаназії навіть для безнадійно хво-

рих не має українського правового підґрунтя за будь-яких умов. Не можна етично виправдати вбивство в медицині. Не людина сама дає собі життя, щоб мати можливість вільно ним розпорядитися. Ми надто необізнані в багатьох духовних аспектах буття. Людина багато знає про матеріальний світ та ще недостатньо знає про його тонку конструкцію. Це лише наші здогади та елементи віри. Евтаназія завжди залишиться злочином проти святості, сакральності життя. Життя особи може бути покращено на будь-якому його етапі – саме в цьому напрямку необхідно працювати. Адже воно у кожного єдине та неоціненне та безумовно завжди гідне неї за природою. Життя – найвище подароване людині благо. І дарує його не держава. Проте саме вона його покликана забезпечувати від самого початку до кінця, формуючи і позитивний вплив, і соціальний захист.

Категорично проти евтаназії та асистованого лікарем суїциду WMA.

ІАНРС за майбутнє утвердження універсального доступу до послуг паліативної допомоги та не розгляд державами питань легалізації евтаназії. Погляди ІАНРС такі ж як і в ЕАРС. Смерть – природний наслідок життя. Отже, WMA, ІАНРС – заперечують її.

Згідно зі ст. 3 Конституції України: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави»¹². Тому, держава повинна забезпечувати людині гідне життя, а гідна смерть це дискусійне питання самовизначення.

Г.Т. Терешкевич слушно вважає: «Потрібно на державному рівні категорично засудити евтаназію та зробити пріоритетною політику захисту людського життя, що стосується всього українського суспільства, наголосити на паліативному лікуванні, як цього вимагають принципи біоетики».¹³

Європейський суд із прав людини дотримується правової позиції неприпустимості легалізації евтаназії (Рішенні у справі «Претті проти Сполученого Королівства» (Pretty vs UK)). Він не визнає евтаназію невіддільним правом людини розпоряджа-

⁹ Юрчак І. Р. Обов'язки особи: теоретико-правовий вимір : дис. ... к.ю.н.: 12.00.01 / Львівський державний університет внутрішніх справ. Львів, 2016. С. 61.

¹⁰ Акопов В. И. Эвтаназия (этические, правовые и медицинские проблемы). *Всеукраинское объединение права на эвтаназию* : веб-сайт. URL: <https://euthanasia.at.ua/publ/1> (дата обращения: 27.04.2022).

¹¹ Euthanasia and physician-assisted suicide: A white paper from the European Association for Palliative Care. Radbruch L. and other. 2016. Vol. 30 (2). p. 108.

¹² Конституція України. *Верховна Рада України* : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 27.04.2022).

¹³ Терешкевич Г. Т. Проблеми узгодженості норм права із засадами персоналістичної біоетики в контексті державної політики. *Демократичне врядування* : веб-сайт. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21CO M=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/DeVr_2012_9_24.pdf (дата звернення: 27.04.2022).

тись своїм життям. У Рішенні акцентується увага обов'язку держави захищати життя¹⁴.

В Україні наявний законопроект щодо впровадження евтаназії. Доречно згадати, що суспільство не підтримало жодну петицію ні щодо евтаназії, ні щодо пропозиції сприяння наявному законопроекту. Це свідчить про її несприйняття. Її легалізація може потягти за собою значні зловживання. Отже, право на смерть занадто радикальна для України категорія.

Видова класифікація евтаназії залежить від багатьох критеріїв.

Найвідоміші класифікації:

- за способом виконання: активна й пасивна.
- за свободою волі: добровільна та примусова.
- за змістом: позитивна та негативна.
- за способом виконання: метод відкладеного шприца та метод наповненого шприца, автоевтаназія.

За способом виконання: пряма та опосередкована.

– чиста евтаназія (японські дослідники) – лікування для полегшення симптомів болю (паліативна допомога). На нашу думку ця назва не є відповідною. Доцільно назвати цей вид евтаназії не чистою, а завуальованою.

Розв'язання питання застосування евтаназії в Україні навіть під час війни не є достатньо обґрунтованим. Хворі, навіть перебуваючи у вкрай важкому стані не завжди здатні дати адекватну оцінку цьому стану. Сучасні світові медичні технології дозволяють активно боротись з багатьма патологічними станами. Право ж на смерть не є безперечною та визнаною на міжнародному рівні категорією.

Соціальний статус людини в Україні передусім вказує на потребу покращення медичного обслуговування, лікування, а не евтаназії. Клятва ж Гіппократа містить наступні слова: «Я не дам нікому смертельного засобу, якого у мене просять і не вкажу шляхи для подібного задуму». Ця клятва є правовим звичаєм в Україні. Не можна застосовувати евтаназію за умови відсутності контролю кількості помилкових діагнозів та перевіреного обліку практики окремих безнадійних станів людини. Безсоромно застосовувати евтаназію там де недостатній рівень медикаментозного забезпечення та недостатнього рівня фаховості медичного персоналу, лікарів, яка утворилась внаслідок корупції в освіті. Обов'язкове покликання лікаря – хранитель здоров'я. І при народженні й при смерті людини працюють невідмінні процеси природи. Саме природа є Богом. А надання пріоритету вибору сторонній від цих процесів особі –

надвелика відповідальність, до якої суспільство за сучасного рівня розвитку технологій, культури, в тому числі правової – ще не готове. Ще не все можливе створено для збереження життя, щоб так легко його забирати. Адже самим фактом прийняття евтаназії сторонні особи забирають у людини ще дещо надто для неї цінні – віру. Так, саме віру в безсмертя людини до якого вона завжди прагне і яке є чи може стати її порятунком. Людина яка втратила віру у життя не помирає з гідністю, на відміну від українського воїна, який вірить у високий зміст тілесної пожертви заради майбуття. Життя людини повинне берегтися, зміцнюватися та аж ніяк не забиратися. Момент відходу «в поза-світи» настільки ж сакральний як народження. Це процес певних трансформацій, які ми ще недосконало знаємо. Це надто велика сакральність, святість, щоб у ній була обмежена природа. Людина надбагато досліджує природу чорних дір, космосу, проте не може до кінця дослідити та усвідомити свою внутрішню космічну величну природу, щоб самостійно підготувати себе до смерті після пройденого шляху та зустрітись з нею віч-на-віч? Вважаю, що людині має бути забезпечений стан спокою та віри. Це найважливіше чого вона в цей момент потребує. Викладені обставини не виключають стан поінформованості про ситуацію з точки зору сучасних медичних уявлень. Елізабет Кублер-Росс визначила п'ять етапів процесу смерті: заперечення, гнів, торг, депресія і прийняття.

Рут Девід Кенігсберг у роботі «Правда про скорботу», дослідила та зазначила, що теорія п'яти стадій певним чином психологічно нав'язує людям вище фіксовані почуття: «Це заспокоює тих, хто має схожі емоції, але змушує відчувати провини тих, хто переживає смерть близьких інакше»¹⁵.

Україні, як і будь-якій країні світу, передусім необхідно зосередити увагу на створенні систем прогнозування з застосуванням штучного інтелекту, який здатен об'єктивно проаналізувати та оцінити величезний обсяг інформації отриманий за відносно великий часовий проміжок. На сьогодні співробітниками Массачусетського технологічного інституту (англ. Massachusetts Institute of Technology (MIT)) в США створено інтерфейс під назвою tspDB (time series predict database – база даних для прогнозування числових рядів)¹⁶. Її можна використовувати для прогнозування розвитку хвороб та часу настання смерті. Невіддільне право людини – знати орієнтовний час, щоб гідно до нього підготуватися.

¹⁴ Pretty v. United Kingdom, Application no. 2346/02, Council of Europe: European Court of Human Rights, 29 April 2002. *EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS COUR EUROPEENNE DES DROITS DE L'HOMME*: website. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22%3A%22002-5380%22%7D> (date of application: 27.04.2022).

¹⁵ Гаммонд К. П'ять стадій горя – правда чи міф? *BBS NEBS / УКРАЇНА*: веб-сайт. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/vert-fut-45354727> (дата звернення: 27.04.2022).

¹⁶ Вчені створили «розумну» систему, здатну точно передбачати майбутнє. *ФОКУС*: веб-сайт. URL: <https://focus.ua/digital/510991-uchenye-sozdali-umnuyu-sistemu-sposobnuyu-tochno-predskazyvat-budushchee> (дата звернення: 27.04.2022).

Цікаво, що смерть ми бачимо як незворотний процес, проте не існує доказів його незворотності. Технології можуть стати достатньо розвиненими, щоб штучно продовжувати життя. Розвиток біоінженерії, створення нанотехнологічних тіл – справа недалекого майбутнього. Можливо, зверх потужний штучний інтелект буде здатен відтворювати нашу цифрову копію і стане можливою заміною тіл. Можливо, людина буде завантажуватись як сучасний комп'ютер (квантова археологія). Існує безліч різноманітних підходів, щоб дати право людству на вічне життя. Природа багатогранна. Все що ми знаємо про себе це мізерна частка дійсних знань. Шляхи до безсмертя включають комбінацію супер інтелекту й в галактичному масштабі, який, як підтверджують теоретичні розрахунки, зможе використовувати симуляцію для воскресіння всіх можливих людей, і відкриття нових фізичних законів щодо часу та простору¹⁷.

Якщо буде відбуватись широкомасштабний технологічний розвиток у майбутньому, то декотрі форми відродження людини стануть звичайною закономірністю.

«Вибух досягнень, заснованих на штучному інтелекті, цього року відкриває небачений раніше погляд на танець життя і назавжди змінить біологію і медицину.» – зазначає Techtoday.

У своїй промові про присудження Нобелівської премії 1972 року американський біохімік Крістіан Анфі́нсен сказав: «Одного разу стане можливим передбачити тривимірну структуру будь-якого білка просто по послідовності його амінокислотних будівельних блоків. Тепер, майже через 50 років, дослідники показали, що програмне забезпечення, засноване на штучному інтелекті (AI), може створювати точні білкові структури тисячами – досягнення, яке реалізує мрію Анфі́нсена і є проривом науки 2021 року»¹⁸.

Смерть – це передусім втрата інформації. Будь-яка інформація може бути за певних умов відновленою. До цього потрібно готуватися за життя. Сьогодні пропонуються теоретичні класифікації підходів до технологічного воскресіння. Проте відсутні правові межі таких досліджень та людиномірні, принаймні декларативні, цілі. Виникає враження, що для значного загалу дослідників пріоритетно, економічно вигідніше, працювати над завершенням життя і «вмикати з цього приводу зелене світло», а не над проблематикою вічності для людини, як її невіддільного (невилучного) права на життя на Землі. Прогнозую в далекому або й не зовсім майбутньому появу таких правових термінів як квантове безсмертя, циф-

рове безсмертя, ДНК-клонування, фонди цифрових копій, трансформаційне воскресіння, реконструкція людини, квантова археологія людини, персональна ідентичність копій людини, інформаційна еквівалентність людини. Кожний з наведених теоретичних термінів може стати окремим галузевим напрямком правотворення. Звісно, ця інформація повинна пройти крізь соціальний етичний об'єктив та контролюватися правом.

Питання життя та смерті перегукується з питаннями війни та миру. Неспокій світу – внутрішня війна в особистості, людині. Це наша незгода з певними речами реального буття, щодо яких існує власна уява, бачення. Людина розпочинає війну через невігластво та не набуту практику мистецтва творення миру. Війна буває з людиною, з народом, державою, світовою. Дисгармонія особистісного призводить до матеріального прояву зовнішніх суспільних дисгармоній як відповідних наслідків. Проте, навіть добро не може бути нав'язаним. Дисгармонія, страх, неспокій, агресія, неприйняття ситуативного – передумови війни. Коли людина є носієм миру, радості, глибокого сповнення прекрасним, вона творить довкола такі ж гармонійні світи: видимі та невидимі (тонкі плани рівнів свідомості, енергетичних та інформаційних полів). Узгодження всіх планів веде до життя. Дисбаланс – до смерті. Тіло людини включає свідомість, як малодосліджену сучасним світом матерію, яку поки що не навчилися відокремлювати від людини у фізичний спосіб. Людство багато знає про анатомію життя та смерті, та тільки перебуває у здогадах та на старті пізнання тонко матеріального, проте – все ж людського. Енергетичні канали здатні впливати на нервові центри (тепло/холод), проте ці знання залишаються недоступними для сучасної медицини. Тіло – це «будівля», «храм», і у ньому «живе» та «протікає», відбувається безліч різноманітних процесів, пов'язаних зі свідомістю та духом. Тільки людина, а не штучний інтелект (далі – ШІ), як живий розумний організм, здатна пізнавати можливо, все ж за опосередкуванням того ж ШІ, тонко матеріальні речі, які формують життя та спричиняють її власну смерть. Треба жити у тілі саме людини, жити на Землі, щоб мати здатність досліджувати цю матерію. Наше людське пізнання досить інертне, як і фізичне тіло. Людина може травмуватись, хворіти, вмирати. Працюючи над тілом, людина розвиває і вітал, життєву силу, динамічний «емоційний» вогонь життя, який спонукає діяти, жити, розкривати зміст життя та внутрішню природу людини. Вітал людини потребує вправності в динаміці. Спокій, врівноваженість та висока мета – кроки до гармонії з собою та світом. «Зайві» ж ситуації, які несуть агресію, розпач, страх тощо – виснажують, спонукають до надмірної втрати вітальних сил, а отже – і

¹⁷ Turchin A. *Technological Resurrection. RESURRECTION* : website. URL: <https://en.ppt-online.org/312858> (date of application: 27.04.2022).

¹⁸ Найбільший науковий прорив 2021 року. *Цікаві факти* : веб-сайт. URL: https://okiua.blogspot.com/2021/12/2021%2031.html?m=1&fbclid=IwAR3cwwpt7WbJF87-HqO9CT8cckTL-6RZ4HZYVfKAU_VO1o0C21e7Lc0owbdU (дата звернення: 27.04.2022).

здоров'я. Людина еволюціонує, якщо розвиває у собі так звану христосвідомість. Виконуючи задум Творця – сама стає ним. Вітал – контрольований розумом. Розвиток свідомості та її впорядкування, високий рівень управління нею – кроки до вічності людини. Це боротьба людини проти смерті, невігластва бути передчасно «прополеною рослиною» поля вічності. Це захист від невігластва яке здатне «проковтнути». Це захист як окремої людини, так і країни, народу, людства. Тому надію людини на вічність потрібно пов'язувати з її самовдосконаленням та вдосконаленням буття на планеті. Мир протистоїть війні, життя – смерті. Вічність є уособленням і миру соціального, і життя як такого. Смерть – завжди наслідок вбивства, і не обов'язково, за загальним уявленням, суб'єктного. Вбивство може бути безособовим, наслідком неповаги до власного тіла, храму духу і всього вітального. Вбивцею невільно стає і той, хто, порушує межі життя іншого як безцінного подарунка природи, і види таких порушень меж можуть бути найрізноманітнішими, такими що можна класифікувати та ретельно досліджувати теорії права. Світ ще не готовий до правового регулювання цих тонкощів. Проте вони вже сьогодні є справою вибору кожного. Людство повинне знайти у собі сили для відкритої боротьби з власним невіглаством та недосконалістю. За правильного формування мети життя людини, ШІ може допомогти їй в цьому.

Благородність війни зменшує трагізм її антигуманності. Благородність інституту життя сприяє його, якщо не вічності, то довговічності, а також – безумовній природній безболісності. Такий людиномірний підхід дозволить всім процесам у людині протікати природно. В усьому налагодиться баланс, природний порядок. І не війни, катастрофи та смерть будуть найкращим підсумком, а безпосередньо життя. Любов до ближнього, відмова від насилля, благоговіння (святобливість) перед життям – те що веде до втілення вічності на Землі, дає змогу людині жити по законах природи, в тому числі – соціальних та бути відповідальним за життя. Людина на планеті може насолоджуватися абсолютною свободою від: хвороб, насилля, залежностей. Для того, щоб це втілити необхідно досліджувати та втілювати природні закони буття, контролювати за допомогою права – соціальні. Відсутність «божественної природи», її заперечення, а не розвиток – загальна евтаназія людства.

Сучасні фрагментарні дослідження світу не дозволяють людині оцінювати його багатогранно та комплексно. Вчорашня правда історії перетворюється на помилку. Людина прагне та не може охопити пізнання власного світу повністю. Управління землею не в її руках. Відкриття, яке робить людина, часто стає не благословенням, а прокляттям. Руйнування природи, у тому числі людської, веде до її

змін. Ці руйнації часто просто не можливо відвернути у штучний спосіб. Кожне нове неприродне втручання веде до нових порушень природи, в тому числі – людської.

Йти штучним шляхом і «вміти» жити – неможливо. Людина повинна постійно бути на природному, правдивому шляху. Це шлях духу Божественної природи, природи як такої, яка охоплює цілу низку добрих, високих взаємодій всього живого на землі. Природа все зцілює. Право на життя залежить від того, як людина до нього ставиться.

В правовій науці майже не підіймається питання життя людини на Землі, як на окремій планеті. Деякі ж дослідники вважають її розумною. Претендуючи на безсмертя на Землі та реалізуючи право на безстрокове існування у Всесвіті, людина не може підходити по-варварськи до видобування корисних копалин, знищувати видові популяції та саму себе як вид. Будь-яка діяльність людина повинна бути відновлювальна. Любов та піклування – природні потреби всього живого. Людиномірна культура, спілкування та безкорисливість – породжують життя натхненне любов'ю. Проте, право держав заледве встигає втілювати у своїй канві загальний порядок, а не творчий розвиток та дієву, розвиткову любов, залишаючи цю категорію поза правом (розглядається як найвища моральна цінність). Сучасне право – експлуатоване економічною, корисливою доцільністю волі. А повинне бути програмою саме вічного життя людини. Воно не має служити ситуативності певної недолугої помилкової «миті» життя. Дієве збереження – на противагу спостереженням руйнацій. Тому, що буває точка неповернення, коли не можливо нічого зупинити. Силу вічного творчого духу та віри у неї потрібно ставити у противагу руйнаціям усіх гатунків.

Постійність добра перемаже будь-яку ситуативність зла. Необхідно розвивати культуру природи. Без неї людина не може існувати. Природа – це Бог. Мораль та етика є застарілі. Життя – як таке заперечується. Вбивство стає бізнесом. Так, людство створило вартісну капсулу смерті для гламуризації суїциду.

Право на життя купується та продається. Багато людей з різних причин втрачають право на своє існування. Та надто болісно – коли ці причини економічні (недостатня кількість коштів). Майже всі недоліки нашого часу походять від влади грошей. Навіть ті сфери, де вся робота скерована на допомогу людині, є керовані грошима. Відповідні галузі зацікавлені не у лікуванні хворих, а в тому, щоб продати свої продукти та послуги. Прикриття девізом: «Ми творимо добро!» – використовується та нещадно експлуатується бідність людини та її горе для холоднокривного бізнесу. Держави перетворюються у ринки збуту зброї. Розум не може собі уявити якоїсь альтернативи дії такої руйнівної системи. Всі відмінні державні форми минулого часу протікали подібно:

меншість, яка зосередила у своїх руках капітал – робить покірними рабами через насилля більшість, обіцяючи хліб та видовища.

Те, що зруйноване людиною, може бути відновлене лише природою. Людський егоїзм – головна передумова для виживання у суспільстві взаємної ворожнечі. І тільки любов до ближнього є протиставленням цьому егоїзму. Якщо любити ворогів, то вони заплутаються у власних сітках дій. Повернення до природи розуму людини веде до любові.

Право на життя включає право на здорове харчування та право на таку охорону здоров'я, за якої борються з причинами захворювань, а не з симптоматичним болем. Головна причина не якісного життя людини – штучність (харчування, середовище тощо). Лікар перетворюється на відділ збуту медикаментів. Людина повинна втілювати гасло: «Геть від штучного!». Адже життя – святе надбання, яке повинне охоронятись законом. Здоров'я людини – найвища цінність, на яку кожний має невіддільне природне право (надбання, «подароване» Богом). Державне законодавство повинне створювати правові норми, які забороняють «бізнес» на стражданнях людини. Прагнення життя буде породжувати факт життя. Природа – найбільш гармонійний та кваліфікований лікар людства.

Особливому контролю повинна піддаватись генна інженерія. Небезпеку складає застосування гену, як медикаменту. «За спиною» генної техніки стоїть індустрія. Змагання за ринок майбутнього вже розпочато. Сучасне патентування генів, зокрема мозку людини, створює серйозні підстави для хвилювання. Оскільки за «недолугого» та нелюдиномірного правового регулювання, яке не враховуватиме святість природи людини можливим стане патентування окремих типів людини. На «виробничу лінію» можуть бути поставлені люди-воїни, сексуальні раби чи, принаймні, інтелектуали. Людські фантазії не мають меж. Неповага до життя спричинює найжорстокіші експерименти. Так, 13.05.1992 р. Європейське патентне відомство видало патент на змінений ген свавця, так звану «ракову мишу». Миша, оснащена геном раку грудей і приречена, разом з потомством, помирати від нього у жорстоких муках повільно. Мета – повільне вбивство. Про що думали «творці»? Зміст такого дослідження – вбивство.

Генна інженерія повинна слугувати благу людини. Право покликане це контролювати – від міжнародного до внутрішньодержавного рівня, тому що не далеко й до генно-технічної зброї. Потрібно підіймати та всеохопно обговорювати всі ризики небезпеки генних технологій.

Людина порушує закон буття, прагнучи нав'язати природі свій раціональний, логічний порядок, підпорядкувати її законам ринку. Важливо щоб генна техніка не стала вершиною науково-дослідного безглуздя. Штучне витіснене натуральне навіть зі свідо-

мості людини. Точка неповернення – надто тонка матерія, щоб мати право нею нехтувати. Екологічна структура Землі зможе стати непридатною до нових виправлень. Природа планети й індивідуального «природного» (Божого) світу людини змушені будуть стати настільки поневоленими, що повернення виявиться неможливим.

Межа колапсу – це загроза вічності. Люди повинні передусім змінювати мислення. Генна інженерія дослідила сотню окремих випадків. Але тисячі – приховані від неї. А коли вона розбереться з ними – відкритуться ще не відомі десятки тисяч. Закон життя навечно залишиться таємницею. Чи не підстава для трепетного до нього ставлення? Кожна наука, в тому числі правова, повинна бачити наслідки своїх «маневрів». Генна інженерія не повинна чинити так, ніби їй відомі всі таємниці всіх взаємозв'язків. Людина – твориво. Генно-технічне втручання в її організм може призводити до створення нових субстанцій. Природа створила рай на Землі для людини. Її обов'язок – дотримуватися його прядку. Людина – ніщо без Бога. Право кожного не вірити цьому постулату, а діяти, переконуватись. Це не право, а святий обов'язок людини. Тому що штучність людини вже сьогодні може сягнути межі. Життя та його розвиток завжди повинні бути пріоритетними напрямками правотворення.

Людство може або припинити свою історію, або ж зупинитись та повернутись лицем до природи, передусім – власної, людської. Відомо що атом може стати смертю всіх народжень та смертю всіх смертей. Людство готове до власної евтаназії? Людство готове до вічного життя? Хвороби та вбивства живого атомом – те, що знищить цілі покоління. Кілька годин можуть знищити сформоване за мільярди років. Чи має людство уяву про колективну смерть? Чи враховує людство в довгостроковій перспективі втілення в життя свого права на безстрокове (вічне) існування у Всесвіті? У людства немає запасної планети, де б воно могло проводити негуманні експерименти самого себе. З єдиною планетою, Землею, не можна експериментувати атомом. Загроза її знищення є й загрозою тривалості життя людини загалом. Політики не повинні вести гру зі світобудовою. Тому що, у випадку програшу, у людини шансів не буде. Юридично, політично та морально повинна бути осмислена реальність такої загрози. Інакше це зробить неможливою боротьбу з нею. Звільнити людину від такої небезпеки – означає врятувати та увіковічити її. Шанс вижити – свідома та контрольована боротьба з небезпекою.

Людина, як учасник творення природи, володіє й руйнівною владою. Легко вбити всіх, та важко створити бодай одну людину. Людина повинна займатись людиномірним пізнанням себе самої, визнанням людських меж та чітким правовим контролем їх захисту. Руйнівна сила, відповідальність за яку

людина покладає на власні ж плечі, є запозиченою у тієї ж природи. Вона бере її у борг. А що людина повертає їй натомість? Не можна займатись законотворенням, будучи невігласом щодо законів природи буття людини. Кожна дія всупереч – крок до руйнацій, соціальних конфліктів, голоду, воєн. Атом, як руйнівний матеріал життя та причина його смерті, не дарма був так ретельно схований природою (Творцем). Втручаючись у невідому природу не з метою життя, людина діє всупереч природі, в тому числі власній, всупереч «божественному задуму». Поміляючись таким втручанням, наука протворює шлях смерті для людства, «дивуючи» уяву людини своїм «хибним мистецтвом», витвором, який походить не від слова «творити», а від слова «вितворяти», «бешкетувати». Це – незрілість. Саме тому політика миру завжди є вищою від політики війни. Мир – це не заповідь: «Не вбий». Мир – активна діяльність, яка є людиномірно орієнтованою. Люди повинні жити інакше, щоб могли жити. Стиль життя визначає напрям руху: «евтаназія» людства (смерть) чи його життя. Заздрість, ненависть – людські категорії, від яких людина повинна відходити. Людина – твориво природи. Її ж власні витвори – часто потворні в очах природи, нерозумні, незрілі, не зважаючи на час її існування на планеті. Людство, як суб'єкт, сьогодні потребує дуже багато сили для нових переосмислень. Воно потребує побудови нової людиномірно-природної парадигми, яка приведе до наукових революцій.

Пізнавши гармонію власної свідомості людина зможе переходити до пізнання свого тіла, здійснювати управління ним. Внутрішнє визначає зовнішнє. Лише тоді, утопія щодо миру у Всесвіті зможе стати дійсністю. На даному етапі суспільного розвитку людина робить все для знищення світу у підсумку. А людство все ж повинне мати право жити далі, безперервно втілюючи у життя закон творення та гармонії з природою, який відкрив такі шляхи, які людина сьогодні навіть не може уявити. Це буде служіння на благо всьому живому. Людство зможе віднайти у собі такі приховані можливості, які воно сьогодні ще не бачить та не розуміє.

Людиномірність та природа (Бог) – це та зв'язка, яка є шляхом вічного життя людини, її безсмертя на відтвореній райській Землі.

Висновки

Основні результати наукових досліджень характеризуються науковою новизною та мають важливе наукове та практичне значення.

Автором виокремлена теоретична можливість створення нових критеріїв для класифікацій прав людини та прав окремих людських спільнот за певних станів (війна) та їх статусів (позитивні та негативні за змістом).

Розглядається теоретична можливість дослідження рівнів страждань людини під час війни, для

можливостей їх компенсації для неї державою, а також питання права людини на старт, початок життя, за особливих умов, в т. ч. нелюдських. Проаналізовано вплив негативних психоемоційних факторів на людину під час війни, з погляду загрози праву на життя людини, для теоретико-правових можливостей пошуку нових способів їх компенсації.

Висунуто гіпотезу потреби ретельного дослідження питань безпеки та її гарантій, у зв'язку з правом людини на життя, на національному, міжнародному та світовому рівнях. Є потреба теоретико-правового переосмислення та нового дослідження об'єкту та методів правового регулювання безпеки у зв'язку з цим, та потреба оновлення інституту безпеки та його правової об'єктивації у всіх галузях права України, а також дослідження особливостей реалізації безпеки та пошуку нових механізмів її практичного втілення для цивільного та військового населення під час війни.

Актуалізовано потребу формування правової культури соціуму щодо питань безпеки з врахуванням взаємозв'язку минулого та сучасного задля майбутнього.

Пропонується створення нових санкцій на всіх рівнях за недотримання природних законів людиномірності та потреба розробки дієвих міжнародних санкцій для держав-агресорів, їх лідерів та доведених ініціаторів соціальних потрясінь. Пропонується також широке залучення ІІІ до процесу прогнозування, в тому числі найрізноманітніших соціальних колотнеч.

Звертається увага на потребу способів людиномірного розвитку соціальної категорії «любов», її широке впровадження у життя через право, як надзвичайно важливої та високої духовної цінності, основного ідеалу людини.

Розглянуто потребу створення дієвих теоретико-правових механізмів захисту індивідуальної свідомості людини та розвитку її духу, з використанням для цього психологічного інструментарію, для зростання рівня природного самоусвідомлення людини та його повсюдного впровадження в правовій матерії. Пропонується, також, врахування психологічних закономірностей буття людини та колективних спільнот для розвитку оновленої людиномірної правової культури. Окрім того – створення механізмів міжгалузевого поєднання знань «психологія-право» для побудови законодавчої матерії людиномірно-орієнтованого та позитивно прогнозованого регулювання суспільних відносин.

Відмічається спроба врахування впливів неправдивої інформації та перекручення її змісту на суб'єктивне сприйняття людиною її прав та їх вільну реалізацію й можливостей майбутніх прогнозів у зв'язку з цим.

Автор приходить до теоретико-правового висновку прирівнення права на гідну смерть під час війни до окремого виду вимушеної евтаназії.

Висвітлюється теоретико-правове зіставлення інституту права матері надати життя дитині та права дитини на життя. Звернено увагу на специфіку права на життя дитини під час війни та потребу оновленого юридичного закріплення та правового визначення моменту виникнення права на життя.

Дається визначення поняття права на життя людини та зазначається потреба ретельного дослідження й зміни правової фіксації моменту відліку старту прав ненародженої дитини (в утробі матері).

Виокремлене суб'єктивне буттєве (вітальне) право дитини, яка в утробі, народитися живою та право дитини в утробі на перебування у живильному середовищі, як умови реалізації наступного права – народитися. Виправданим є захист життя дитини після пологів забудь-яких умов, беззастережно.

Підіймається проблема практичної реалізації гарантій права ненародженої дитини на позаматкове (штучне, техногенне) середовище, контрольоване ШІ.

Автор робить припущення появи проблеми та потреби правової об'єктивації права жінки на переривання вагітності під час війни на більш пізніх її термінах, у зв'язку з форс-мажорними обставинами та за умов згвалтувань солдатами країни агресора.

Надається пропозиція перегляду законодавцем максимально допустимого строку переривання вагітності за бажанням жінки у сторону його зменшення.

Проведено дослідження змісту та природи евтаназії та поняття «гідна смерть».

Звертається увага на дискусійність питання евтаназії у наукових колах: соматичне право чи вбивство? Акцентується увага на актуалізацію нових досліджень права на життя людини у контексті реалізації її права на вічність на Землі. Автор приходить до висновку неприпустимості легалізації евтаназії в Україні.

У дослідженні визначено та зафіксовано критерії класифікацій евтаназії.

Пропонується новий термін на протипагу наявного, а саме – не чиста, а завуальована евтаназія.

Досліджено потребу створення в Україні системи прогнозування розвитку хвороб з застосуванням можливостей ШІ, для реалізації права людини на інфор-

мацію щодо передбачуваного часу настання смерті, щоб гідно до нього підготуватись вмираючій людині.

Досліджена потреба теоретико-правових розвідок щодо прав людини на цифрову копію, створену за допомогою сучасних технологій з застосуванням ШІ; права на симуляцію цифрового воскресіння (цифрове безсмертя); права майбутнього квантового безсмертя (квантові технології); права на квантову археологію.

Теоретико-правового наповнення потребують нові терміни: реконструкція людини, в тому числі біологічна реконструкція людини; персональна ідентичність людини та теоретико-правове визначення її можливих рівнів; персональна ідентичність копій людини; інформаційна еквівалентність людини. Автор звертає увагу на те, що кожний з цих термінів може стати окремим галузевим напрямком законодавчого правотворення.

В роботі також акцентується увага на потребі вдосконалення та розвитку людської свідомості, в тому числі у тісній співпраці з можливостями ШІ, для майбутнього гармонійного життя людства та реалізації прав кожної людини зокрема, задля втілення її права на вічність.

Підіймається питання безособового вбивства людини, як наслідку власної неповаги до тіла («храму духу»), а також, як наслідку порушення особистісних меж у зв'язку з різними неоптимізованими умовами її існування, у тому числі – соціального.

Досліджена проблема відсутності розробок теоретико-правового змісту та, у зв'язку з цим – юридичного закріплення й контрольованої реалізації людиною її природних законів буття, через їх наукову малодослідженість та загальний низький рівень соціального усвідомлення.

Штучність середовища існування людини розглядається автором як частково усвідомлена завуальована евтаназія.

Автор приходить до висновку потреби побудови нової людиномірно-природної парадигми, яка призведе до наукових революцій, у тому числі теоретико-правових.

Інформація про автора:

Кравчук Світлана Миколаївна,

старший викладач кафедри суспільно-гуманітарних наук

Українська академія друкарства

19, вул. Під Голоском, м. Львів, 79020, Україна,

Присяжна суддя

Шевченківський районний суд м. Львова

12, вул. Січових Стрільців, м. Львів, 79000, Україна

Information about the author:

Kravchuk Svitlana Mykolaivna,

Senior Lecturer at the Department of Social Sciences and Humanities

Ukrainian Academy of Printing

19, Pid Holoskom, Lviv, 79020, Ukraine,

Juror

Shevchenkivsky District Court of Lviv

12, Sichovykh Striltsiv, Lviv, 79000, Ukraine